

Маключенко В.І.

Роль І.Франка у розвитку українських культурних взаємозв'язків

Серед українських письменників, які працювали на ниві зміцнення культурних взаємин України з іншими народами, чи не найбільша заслуга належить І.Франкові. Через усе своє життя він проніс зацікавлення культурою братніх слов'янських та інших народів. Одним із перших у світовій славістиці він обґрунтував необхідність розглядати культуру кожного народу у широкому світовому контексті. У 1891, році виступаючи на Першому з'їзді прогресивного слов'янського студентства, І.Франко говорив "...розуміємо слов'янську взаємність не як якусь відокремлену слов'янську культуру, не як якусь платонічну симпатію, не як фразу, а як тяжку працю в інтересах слов'янського трудящого люду, в інтересах кожного поодинокого народу слов'янського перш за все, а потім у спільних інтересах усіх народів" (1).

І.Франко значну увагу приділяв українсько-польським культурним взаєминам, що мали багатовікову історію. Про контакти Русі і стародавньої Польщі свідчать "Повість минулих літ", "Галицько-Волинський літопис" та інші давні східнослов'янські джерела. На взаєминах двох народів позитивно позначилися їх спорідненість походження, мовна і культурна близькість.

І.Франко добре знав польську літературу, був знайомий з творчістю багатьох польських письменників. Його перу належать цікаві розвідки про творчість А. Міцкевича, Ю. Залеського, М. Конопницької, Я. Каспровича, С. Гошинського, Б. Пруса. Під час з'їзду польських письменників і журналістів, який проходив у Львові у 1894 році, І.Франко виголосив реферат "Взаємодія польської та української літератур". На основі аналізу літературних фактів І. Франко робить висновок, що основну роль у процесі культурного спілкування українського і польського народів виконувала література. Літературні зв'язки активізувалися у XVI ст., коли поступово почав руйнуватися бар'єр між візантійсько-слов'янською і латино-слов'янською культурними традиціями.

Особливо важливу роль в українсько-польських взаєминах, на думку І.Франка, відіграла "українська школа" в польській літературі. До неї входили польські поетиромантики: Ю.Залеський, М.Гославський, С.Гошинський, Ю.Словацький та інші, які своїм походженням і тематикою творчості були пов'язані з Україною. Українська тематика широко звучала у творчості Ю.Залеського (поема "Золота дума", "Збаразький похід"), М.Гославського (поема "Поділля", вірш "Пророк України"), Ю.Словацького ("Українська дума", "Срібний сон Саломеї"), С.Гошинського ("Канівський замок") (2).

Відомо, що І.Франко вивчав український і польський фольклор, писав праці у галузі фольклористики. Уже його перша назва праці "Останки первісного світогляду в руських і польських загадках народних" привернула увагу поціновувачів народної творчості.

Працюючи в польській пресі, І.Франко знайомив польську громадськість з проблемами українського суспільства. Серед його друзів і знайомих були відомі польські письменники.

Важливою була роль І.Франка в українсько-чеських культурних взаємозв'язках. У статті "Праця чехів у галузі освіти" він підкреслював, що майже в кожній ділянці розумової і економічної діяльності чехи ведуть величезну і посилену роботу, розкривав внесок у національну куль-

туру чеських письменників, істориків, архітекторів, показував розгалужену наукову і літературно-художню періодику, здобутки в галузі народної освіти.

Про зв'язки І. Франка з Чехією свідчить широке коло чеських прогресивних діячів, з якими він спілкувався, перекладаючи таких творів чеських письменників як Гавлічка-Боровського, Я.Врулицького, Й.Махара, С.Чеха, Ю.Зейера. Окремі дослідження присвятив І.Франко творчості відомого чеського просвітителя Я.Коллара. У статті "До історії чесько-руських взаємин", він зазначав, що ідеї слов'янського єднання Я.Коллара вплинули на М.Шашкевича "батька галицько-руського на-ціонального відродження". Своєю перекладацькою діяльністю І.Франко істотно сприяв популяризації в Україні духовних здобутків братнього чеського народу. З іншого боку, твори І.Франка, що перекладалися і публікувалися в Чехії, органічно входили в духовне життя чехів. Лише протягом 1890-1900 років у чеських перекладах вийшло 5 збірок оповідань І.Франка і його драма "Украдене щастя". Літературні критики відзначили, що велике враження на чеського читача справила повість І.Франка "На дні". Ця повість, вважали вони, стоїть на рівні Байрона ("Шільонський в'язень") і Ф.Достоевського ("Записки з мертвого дому") (3).

Надзвичайно високо оцінив геній українського письменника критик і перекладач Г.Бочковський. У статті "Іван Франко" Г.Бочковський писав: "Значення І. Франка не тільки суто національне. Франко водночас є одним з найоригінальніших сучасних слов'янських письменників і вчених. Він багато перекладається різними слов'янськими мовами. І закономірно: адже І.Франко є втіленням національного генія українського народу і найвизначнішим з українських народних будителів другої половини минулого століття..." (4).

Дещо пізніше ніж у Чехії починають перекладати твори І.Франка у Словаччині. Вони не відразу знаходять своїх прихильників, хоч відомо, що І.Франко на з'їзді слов'янської молоді 1891 року у Празі відверто виступив на захист соціальних і національних прав словацького народу. Першим перекладачем творів І.Франка був Ф. Вотруба. У 1903-1905 роках він переклав твори "Голод", "Свинська конституція", "Історія моєї січкарні", "Два приятелі", "Ліси і пасовиська".

Дуже рідко виходили твори І.Франка в період між двома війнами. Відсутність словацьких перекладів частково компенсували чеські переклади, які потрапили і на Словаччину.

Видання творів І.Франка в перекладах словацькою мовою пожвавлюється в післявоєнний період. Протягом 1956-1959 рр. твори І.Франка вийшли у 3-х томах, які були позитивно сприйняті читачами та критикою. Твори І.Франка мали вплив на письменників П.Гвездослава і Й.Грегора-Тайовського.

І.Франко залишив помітний слід у розвитку українсько-болгарських культурних взаємин. Він спілкувався з багатьма діячами болгарської культури, зокрема з відомим вченим І. Шишмановим, письменником П.Тодоровим, професором Софійського університету Л.Мікетичем, академіком С.Романським та іншими. І.Франко досліджує староболгарську писемність, аналізує творчість Климента Охридського, "Учительное Євангеліє" Константина Преславського, "Богословіє" і "Шестиднев" Іоанна Екзарха. Він переклав "Азбучну молитву" німецькою мовою, що була однією з найстаріших пам'яток слов'янської писемності (5).

У Болгарії в 1894 році першою була опублікована повість І.Франка "Як пан біди шукав" у перекладі Г.Ба-

калова. Пізніше твори І.Франка перекладали І.Давидков, Д.Методієв, К.Кадінський та інші.

У своїх зацікавленнях І.Франко не обійшов і сербської культури. Особливо багато писав він про усну народну творчість сербів. У журналі "Друг", у якому працював І.Франко, було надруковано декілька матеріалів про вивчення сербського фольклору. В одному із них йшла мова про збірку перекладів М.Старицького "Сербські народні думи і пісні". Позитивно оцінюючи збірку, І.Франко багато уваги приділяє характеристиці пісень про битву на Косовому полі. Він відзначає, що в них народна фантазія показала всю красу, свіжість і оригінальність своєї творчості.

Необхідно підкреслити, що І.Франко, як і М.Старицький, перекладав сербські народні пісні. Його цікавили не лише епічні пісні і балади, але й пісні легендарного й апокрифічного походження.

У 1898 році І.Франко переклав і опублікував у "Літературно-науковому віснику" оповідання Луки Йововича "Гайдуки". Цей твір вражав своєю оригінальною формою і виражав думки, співзвучні не лише сербам, але і людям інших національностей. Згодом І.Франко публікує переклад оповідання Луки Лазаревича "Біля криниці", у якому розповідалося про визвольну боротьбу південних слов'ян (6). Сербський і хорватський фольклор послужив І.Франкові для написання твору "Поема про білу сорочку". До поеми увійшли образи південнослов'янського фольклору, елементи народно-пісенної стилістики.

І.Франко налагоджував культурні зв'язки України з Угорщиною. Перекладачі творів І.Франка угорською мовою Ю.Жаткович і Г.Старинський були знайомі з письменником. Вони прихильно ставилися до українського народу, української культури. З їх ініціативи були залучені до перекладів творів українських авторів угорські перекладачі. Особливо багато зробив для популяризації української культури Г.Стринський, який переклав угорською мовою "Слово о полку Ігоревім", деякі вірші Т.Шевченка, І.Франка, С.Руданського. Твори І.Франка в Угорщині були прихильно зустрінуті читачами і літературною критикою. В критичних статтях відзначалося, що І.Франко є найпомітнішою постаттю в українському літературному процесі.

І.Франко зміцнював культурні зв'язки України з Німеччиною. Він писав, що "переходив різні ступені розвою, займався дуже різномірною роботою: служив різним напрямом і навіть націям, бо доводилось попрацювати немало, крім нашої української, також польською, німецькою та російською мовами. Та скрізь і завжди у мене була одна провідна думка — служити інтересам мого рідного народу та загальнолюдським поступовим гуманним ідеям. Тим двом провідним зорям, здається, не споневірюся досі ніколи і не споневірюся доки мого життя" (7).

І.Франко написав цілу низку творів німецькою мовою, перекладав німецькою мовою твори українських письменників і поетів. Він збагатив скарбницю рідного слова перекладами А.Бюргера, Г.Лессінга, Ф.Шіллера, Г.Гейне, К.Мейера.

Приваблювала І.Франка французька література. Особливу зацікавленість викликала у письменника творчість Верлена, яка відзначалася багатими асоціаціями, музичністю, новими віршованими засобами. З глибокою повагою ставився І.Франко до Оноре де Бальзака, Бодлера, Доде, що висували на перший план образ людини, творили їй гімн і славу. Завдяки зусиллям Франка були перекладені і опубліковані в Україні твори Е.Золя.

Творчість І.Франка займає також чільне місце в історії українсько-англійських культурних взаємин. Він перекладав сонети Шекспіра, досліджував творчість Байрона,

звертався до англійського фольклору. Перекладені І.Франком староанглійські балади увійшли до 50-томного видання творів письменника.

Отже, плідна праця І.Франка на перекладацькій ниві, його численні наукові і публіцистичні статті з проблем світової культури сприяли розширенню культурного співробітництва українського народу з народами світу.

Література

1. Гольберг М. Я. Іван Франко та українсько-сербські культурні взаємини. — Львів, 1991. — С.50.
2. Іван Франко і світова культура. — К., 1989. — Кн.2-3. — С.54.
3. Там же. — Кн.1. — С.155-157.
4. Шевчук В.І. Іван Франко в оцінках чеської критики кінця XIX-початку XX ст.//Іван Франко і світова культура. — К., 1989. — Кн.1. — С.156.
5. Куев К. Азбучная молитва в исследованиях Ивана Франко//Іван Франко і світова культура. — К., 1989. — Кн.2-3. — С.47-49.
6. Гольберг М. Я. Іван Франко та українсько-сербські культурні взаємини. — Львів, 1991. — С.51.
7. Франко І. Зібрання творів у 50 т. — Т.3. — С.282.